

ד"ר

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צִיִּל
ETİK ÜZERİNE DENEMELER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Neşe Arayışı

Ki Tavo

Mutluluk, demiştir Aristo, tüm insanların hedeflediği nihai iyiliktir.¹ Ama Yahudilikte tam olarak aynıysöylenemez. Mutluluk yüksek bir değerdir. İbranicede mutluluğa en yakın sözcük olan *Aşre*, Teilim kitabının ilk sözcüğüdür. Bizler *Aşre* olarak bilinen duayı her gün üç kez okuruz. Şüphesiz, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ndeki, insan ırkının vazgeçilemez hakları arasında yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışının olduğu yönündeki ifadeyi tasdik edebiliriz.

Fakat *Aşre*, İbrani Kutsal Kitabı'nın merkezi değeri değildir. *Simha*, yani “neşe, sevinç” sözcüğü ondan neredeyse on kez daha sık geçmektedir. Devarim kitabının temel temalarından biri *simha*dır. *S-m-h* kökü, Bereşit, Şemot, Vayikra ve Bamidbar kitaplarının her birinde sadece bir kez geçmekte, ama Devarim kitabında tam on iki kez karşımıza çıkmaktadır. Bu terim, Moşe'nin Erets Yisrael'deki yaşama yönelik vizyonunun kalbinde yatar. Burası, Tanrı'ya neşe içinde hizmet ve ibadet ettiğimiz yerdir.

Neşe, bu haftaki *perasha*da iki farklı bağlamda kilit role sahiptir. Bunlardan biri, turfanda meyvelerin Yeruşalayim'deki Bet Amikdaş'a getirilmesiyle ilgilidir. Bu vesileyle gerçekleşen seremoniyi tarif ettikten sonra, Tora, sözlerini şu şekilde tamamlar:

“Böylece Tanrı'n A-Şem'in sana ve ailene vermiş olduğu tüm iyi şeylerle neşeleneceksin – sen, Levi ve arandaki yabancı.” (Devarim 26:11)

Diğer bağlam ise oldukça farklı ve şaşırtıcıdır. Lanetlerle ilgili kısımda karşımıza çıkmaktadır. Tora'da, biri Vayikra 26'da, diğeri de burada, Devarim 28'de bulunan iki lanet bölümü vardır. Aradaki farklar dikkate değer niteliktedir. Vayikra'daki lanetler, bir ümit notuyla kapanır. Devarim'dekilerse, kasvetli bir umutsuzluk havasıyla son bulur. Vayikra'daki lanetler, Yahudiliğin halk tarafından tamamen terk edilmesinden bahseder. İnsanlar Tanrı'yla *be-keri* yürümektedir – bu sözcüğün çeşitli çevirileri arasında “husumetle”, “isyankârca” veya “önemsemezce” gibi ifadeler sayılabilir. Buna karşılık Devarim'deki

¹ Aristotle, *Nicomachean Ethics* [Nikomachos'a Etik], Kitap 1.

lanetler basitçe “Her şeyin bol [olduğu bir ortamda] Tanrı’n A-Şem’e neşeyle ve kalp hoşnutluğuyla hizmet etmediğin için” (Devarim 28:47) tetiklenecektir.

Şimdi; neşesizlik yaşamanın en iyi yolu olmayabilir, ama tabii ki, bir lanetler teranesini haklı çıkarmayı bir yana bırakın, günah bile değildir. Acaba Tora ulusal felaketi bir neşe eksikliğine bağlarken ne demek istemektedir? Neden Yahudilikte neşe, mutluluktan daha çok şey ifade ediyor görünmektedir? Bu soruları cevaplamak için öncelikle mutluluk ile neşe arasındaki farkı anlamamız gerekir. Teilim’in ilk parçası, mutlu yaşamı şu sözlerle tarif eder:

Ne mutlu o kişiye ki, kötülerin önerileriyle yürümemiş, günahkârların yolunda durmamış ve alaycıların oturumlarında oturmamıştır; aksine A-Şem’in Tora’sınadır arzusu ve Tora’sı üzerinde kafa yorar gündüz ve gece boyunca. Derelerin kıyısına dikilmiş, meyvesini mevsiminde veren ve yaprakları kurumayan bir ağaç gibi olacak; yaptığı her şeyde başarılı olacaktır.” (Teilim 1:1-3)

Bu, Tora’ya uygun şekilde yaşayan kişiye bahşedilen, huzurlu ve bereketli bir hayattır. Tıpkı bir ağaç gibi, böyle bir yaşamın da kökleri vardır. Gelip geçen her rüzgâr veya hevesle şu veya bu yöne savrulmaz. Bu gibi insanlar meyve verir, sağlam durur, hayatta kalır ve başarılı olur. Yine de tüm bunlara rağmen, mutluluk bireysel bir ruh halidir.

Tora’da, *simha*, yani neşe, hiçbir zaman bireylerle ilgili değildir. Her zaman paylaştığımız bir şeyle ilgilidir. Yeni evlenmiş bir erkek bir yıl boyunca orduda görev yapmamalıdır, demektedir Tora, ki evde kalabilsin “ve evlenmiş olduğu eşini neşelendirsın” (Devarim 24:5). Tüm *korban*larınızı merkezi mabede getirmelisiniz, der Moşe, ki böylece “orada, Tanrı’nız A-Şem’in Huzuru’nda, siz ve aileleriniz bunları yiyecek, elinizi attığınız her iş[in meyveleri] ile neşeleneceksiniz; zira Tanrı’n A-Şem’in seni mübarek kılmıştır” (Devarim 12:7). Devarim’de tarif edildikleri şekliyle, bayramlar, tam da kolektif kutlama vesileleri olduğu için birer neşe günüdür: “Sen, oğulların ve kızların, erkek ve kadın hizmetkârların, şehirlerinizdeki Leviler; ve aranızda yaşayan yabancılar, yetimler ve dullar” (Devarim 16:11). *Simha*, paylaşılan neşedir. Tek başımıza deneyimlediğimiz bir şey değildir.

Mutluluk yaşamın bütününe yönelik bir tavırken, neşe, anı yaşar. J. D. Salinger’in bir keresinde söylediği gibi: “Mutluluk bir katıdır; neşe bir sıvıdır.” Mutluluk, aradığınız, peşinde koştuğunuz bir şeydir. Ama neşe öyle değildir. O sizi bulur. Başka insanlara veya Tanrı’ya yönelik bir bağlantı duygusuyla ilgisi vardır. Mutluluğunkinden farklı bir âlemden gelir. Sosyal bir duygudur. Başkalarıyla iç içe olduğumuz zaman hissettiğimiz sevinçtir. Yalnızlığın kefaretidir.

Paradoksal olarak, Tanah’ta neşeye en çok odaklanan kitap, tam da, çoğunlukla en mutsuz ve karamsar kitap olduğu düşünülen *Koelet* kitabıdır. Koelet, her şeye sahip olmuş, ama yine de bunların hepsini *evel* sözcüğüyle tarif eden ve “anlamsız”, “amaçsız”, “nafile”, “boş” veya King James Bible tarafından yapılan ünlü çevirisiyle “beyhudelik” gibi farklı şekillerde çevrilen bu sözcüğü kitap boyunca neredeyse kırk kez kullanan bir adam olarak bilinir. Yine de, aslına bakılırsa, Koelet *simha* sözcüğünü de on yedi kez kullanmaktadır ki bu, Moşe’nin kitaplarının hepsi bir araya getirildiğinde bu sözcüğün kullanıldığı sayıdan fazladır. Hayatın amaçsızlığı hakkındaki tefekkürlerinin her birinin ardından, Koelet sözlerini bir neşe tavsiyesiyle noktalar:

Biliyorum ki, insanlar için, yaşadıkları sürece neşelenmekten ve iyilik yapmaktan daha iyi bir şey yoktur. (Koelet 3:12)

Ve gördüm ki, insanın, yaptıklarından neşelenmesinden daha iyi bir şey yoktur, zira payına düşen budur. (Koelet 3:22)

Ve ben, neşeyi övdüm, zira güneşin altında insan için yiyip içmek ve neşelenmekten daha iyi bir şey yoktur. (Koelet 8:15)

Çünkü eğer insan uzun yıllar boyunca yaşarsa, hepsinde neşelensin. (Koelet 11:8)

Koren yayınlarının Sukot bayramı için yayımladığı dua kitabında, Koelet kitabının ancak, *evel* sözcüğünün “amaçsız”, “boş” veya “nafile” anlamına gelmediğini fark ettiğimiz takdirde anlaşılabileceği önermesinde bulunmuştum. *Evel*, “sığ bir nefes” anlamına gelir. Koelet kitabı, fanilik üzerine bir tefekkürdür. Ne kadar uzun yaşarsak yaşayalım, bir gün öleceğimizi biliriz. Hayatlarımız, evrenin tarihinde bir mikrosaniyeden ibarettir. Biz, yaşayan, nefes alan faniler, gelip geçici bir nefesten ibaretken, evren ebediyen mevcuttur.

Bu konu Koelet’in kafasını kurcalamaktadır, çünkü fanilik, hayatı herhangi bir katiyetten mahrum bırakır. Bizler asla girişimlerimizin uzun vadeli sonuçlarını görebilecek kadar yaşamayacağız. Moşe, Vaat Edilmiş Topraklara girişte halka liderlik etmemiştir. Peygamberlerin en büyüğü sıfatıyla onun bile, tüm zamanlar boyunca Yahudi halkının ezelden beri sahip olduğu en büyük lider olarak hatırlanacağını önceden görmesi mümkün değildi. *Leavdil*,² Van Gogh sağlığında sadece tek bir tablo satabilmişti. Bir gün gelip modern zamanların en büyük ressamlarından biri olarak övüleceğini bilemezdi. Varislerimizin onlara bırakacağımız şeylerle ne yapacaklarını bilmemekteyiz. Nasıl hatırlanacağımızı, hatta hatırlanıp hatırlanmayacağımızı bile bilemeyiz. Öyleyse hayatta anlam bulmamız nasıl mümkün olabilir?

Koelet sonunda bu anlamı mutlulukta değil, neşede bulmaktadır – çünkü neşe, yarına dair düşüncelerde değil, bugünün şükranla kabulünde ve kutlanmasında yaşar. Buradayız; hayattayız; coşku duyduğumuzu paylaşan başkalarının arasındayız. Tanrı’nın toprağında yaşamakta, O’nun bereketinin tadını çıkarmakta, O’nun yeryüzünün, O’nun yağmuruyla sulanmış, O’nun güneşinin altında meyve vermiş olan ürünlerini yemekte, içimize O’nun tarafından üflenmiş olan havayı solumakta, içimizde her gün O’nun yenilediği hayatı yaşamaktayız. Ve evet, yarının neler getireceğini bilmiyoruz; ve evet, etrafımız düşmanlarla çevrili; ve evet, Yahudi olmak hiçbir zaman güvenli veya kolay seçenek olmamıştır. Fakat içinde bulunduğumuz ana odaklandığımız, kendimize dans etme, şarkı söyleme ve şükran sunma iznini verdiğimiz zaman, yaptıklarımızı diğer herhangi bir ödül için değil, sadece kendi uğurlarına yaptığımız zaman, başkalarından ayrı duruşumuzdan feragat ettiğimiz ve kutsal şehrin korosunda bir ses haline geldiğimiz zaman – neşe vardır.

Kierkegaard bir keresinde şöyle yazmıştı: “Kederlenmek ahlaki cesareti gerektirir. Neşelenmek dini cesareti gerektirir.”³ Tarihimizin trajedilerle dolu olduğu, Yahudilik ve Yahudi halkı hakkındaki en dokunaklı gerçeklerden biridir; ama işte, Yahudiler, neşelenme, karanlığın kalbindeyken dahi kutlama, *A-Şem*’in şarkısını yabancı bir ülkedeysen bile söyleme kapasitesini asla kaybetmemişlerdir.

Doğu inançları, kendimizi, kabullenme alışkanlıklarını edinmek üzere eğitebildiğimiz takdirde bize zihinsel rahatlık vaat eder. Epikür, öğrencilerine, toplumsal yaşamda kariyer veya evlilik gibi risklerden kaçınmayı öğretmiştir. Bu yaklaşımların hiçbirini reddetmeye gerek yoktur; ama işte, ne Yahudilik bir kabullenme dinidir, ne de Yahudiler risksiz bir yaşam aramaya meyilli olmuşlardır. Eğer neşe kapasitesini hiçbir zaman kaybetmezsek, başarısızlık ve mağlubiyetleri atlatabiliriz. Her Sukot’ta evlerimizin güvenli ve rahat ortamını terk eder ve rüzgâr, soğuk ve yağmura maruz kalan bir çardağın içinde barınırız. Ve yine de buna *zeman simhatenu*, yani “neşe vaktimiz” adını veririz. Bu, Yahudi olmanın hiç de önemsiz olmayan bir parçasıdır.

İşte, Moşe’nin, Yahudi halkına dayanma gücünü veren etkenin neşe kapasitesi olduğu konusundaki ısrarının sebebi budur. O olmadan, *peraşamızdaki* lanetler kısmında listelenen çok sayıdaki felaket karşısında savunmasız hale geliriz. Birlikte kutlama yapmak bizi bir halk olarak birbirimize bağlar: hem o, hem de başarılarımızı sırf kendimize bağlamayıp Tanrı’nın nimetleri olarak

² Ç.N.: Tam çeviriyle “ayırma”. “Benzetmek gibi olmasın” veya “her ne kadar aynı kategoride değilse de” anlamına gelen bir ifade.

³ Journals and Papers, cilt 2, Bloomington, Indiana University Press, 1967, s. 493.

görmekten gelen şükran ve tevazu. Mutluluk arayışı, nihayetinde bizi, sadece kendimizi düşünmeye ve başkalarının acılarına kayıtsız kalmaya sevk edebilir. Riskten kaçınan bir davranışa ve “büyük cüretkârlıklar” göstermekten geri kalmaya yol açabilir. Neşe öyle değildir. Neşe bizi başkalarına ve Tanrı’ya bağlar. Neşe, yarın her ne getirecek olursa olsun, bugün burada, Tanrı’nın Göklerinin altında, O’nun yapmış olduğu ve bizi Kendi konukları olarak davet etmiş olduğu evrende olduğumuzun bilinciyle, hayatı olduğu gibi kutlama kabiliyetidir.

Hayatının sonlarına doğru, o aşamada yirmi yıldır sağır olan Beethoven, ezelden beri yazılmış en büyük müzik parçalarından birini, Dokuzuncu Senfoni’yi oluşturmuştu. Sezgisel olarak, bu eserin insan seslerine ihtiyacı olduğunu duyumsadı. Böylece bu, Batı’nın koro için yazılmış ilk senfonisi haline geldi. Müziğe yerleştirdiği sözler, Schiller’in *Neşeye Övgü* şiirine aitti. Bence Yahudilik, neşeye bir övgüdür. Beethoven gibi, Yahudiler de acı, yalnızlık, zorluk ve reddedilmenin ne demek olduğunu biliyorlardı ve yine de, neşelenmek üzere dini cesaretleri hiçbir zaman eksik olmamıştır. Güvensizliğin ne demek olduğunu bilen ve hâlâ neşe hissedebilen bir halk asla mağlup edilemez, çünkü cesareti hiçbir zaman kırılmaz ve ümidi hiçbir zaman yok edilemez. Bireyler olarak, insanı mutluluğa götüren iyiliği hedefleyebiliriz, ama ahlaki ve manevi bir toplumun parçası olarak, zorlu zamanlarda bile kendimizi neşenin kanatlarıyla havalanmış halde bulabiliriz.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Kierkegaard’ın “Neşelenmek dini cesareti gerektirir” şeklindeki sözüne katılıyor musunuz?
2. Sukot bayramı neşeye ne şekilde bağlantılıdır?
3. Ekev *peraşası* hakkındaki yazısında Rabi Sacks, şükranın Devarim’de baskın bir tema olduğuna işaret etmişti. Burada bize, başka bir anahtar temanın da neşe olduğunu öğretmektedir. Bu iki tema arasında hangi bağlantıları bulabiliyorsunuz?